

ΘΕΛΞΙΝΟΗ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

Ο ΜΕΝΑΝΔΡΟΣ

ἢ περὶ νέας Κωμωδίας παρ' Ἑλλήσι.

(Συνέχεια, ὄρα Φυλ. ΙΑ΄.)

Τὸ πνεῦμα, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὸ κωμικὸν αἴσθημα, παρέστη τὸ πρῶτον ἐπὶ σκηνῆς ὑπὸ τὴν μορφήν τῶν σατύρων ἢ τοῦ σατυρικοῦ δράματος, ὅπερ εἶπετο τῇ τραγωδίᾳ κατὰ τὰ Διονύσια. Ἐκ παραδόσεως ἤγοντο οἱ τῶν σατύρων χοροὶ, οἵτινες ἦσαν ἀπλῶς προσωποφορεῖται (mascarades) δημῶδεις, φαιδρύνουσαι ἐν τοῖς ἀγροῖς τὰς ἐορτάς· ἀλλ' ἅμα τὸ μέγα δράμα ἐπεφάνη, οἱ ποιηταὶ μετεποίησαν τὸ σατυρικὸν παίγνιον εἰς μικρὸν δράμα καὶ συνῆψαν ἀμφοτέρα οὕτω στενωῶς πρὸς ἀλληλα, ὥστε τοῦτο ἀπέβη εἰς παρωδίαν ἐκείνου· διότι βεβαίως τὸ πνεῦμα τῶν θεατῶν δὲν ἤθελεν ἀρκεσθῆ ἀπλῶς εἰς τὴν διαδήλωσιν ἑνὸς καὶ μόνου στοιχείου τῶν ἰδεῶν αὐτοῦ—ἀπῆται γενικὴν ἐρμηνεῖαν· ἡ ἐορτὴ ἦν τότε χωλὴ, ἐδεῖτο ἀντισηκώματος, καὶ λοιπὸν ἔφερον εἰς μέσον τοὺς σατύρους, ἡμιθέους μετέχοντας τοῦ κτήνους καὶ προσφουεστάτους τῇ ἐκφράσει τῶν κτηνωδῶν κλίσεων τῆς βαναύσου φύσεως. Ἡ σκηνὴ, ὡς ἐν τῇ τραγωδίᾳ, δὲν εἰκόνιζε ναοὺς, βωμοὺς ἢ ἀνάκτορα, μεγάλα σύμβο-

λα τῆς θρησκείας, τοῦ νόμου καὶ τῶν ὑψηλῶν τάξεων τῆς κοινωνίας· εἰκόνιζε δάση, ὄρη, κοιλάδας ἀγνώστους, ὥστε τὸ πᾶν νὰ ἐμφαίνῃ τὴν ἀγρίαν φύσιν. Ἐκεῖ εἰσήγαγον οἱ ποιηταὶ τοὺς θεοὺς, τοὺς ἡμιθέους, τούτους μάλιστα γελοίως πῶς διαγωνιζομένους πρὸς τὰς δυστροπίας τῶν σατύρων, ἢ ἀναμιγνυομένους εἰς τὰ τούτων παίγνια καὶ βοήθειαν ζητοῦντας ἐν ὥρᾳ κινδύνου· ἀλλ' οἱ σάτυροι ἐκίνουν τὴν περιέργειαν, χαριέντως πῶς διατρίβοντες ἐν ληρωδαίαις, οἱ δὲ θεοὶ ὑπεκρίνοντο πάντοτε τὰ ἀγενέστερα πρόσωπα, ἦσαν οἱ αἰσχροὶ πρωταγωνισταὶ τῶν παρ' ἀνθρώποις ἀφορήτων. Ἄν δέ ποτε τυχόν παρίστατο καὶ ἄνθρωπος ἢ ἥρωας τις ἐν τοῖς δράμασι τούτοις, ὁ τοιοῦτος ὑπεκρίνετο χαρσκητῆρα ἔξοχον, ὑπερεῖχε τῶν θεῶν δι' αὐτὸ τοῦτο ἀναμφιλέκτως ἵνα τὸ πνεῦμα τῆς παρωδίας καταφανέστερον ἀναδείκνυται τοιοῦτον δράμα, τὸ μόνον μέχρις ἡμῶν περιωθῆν, ἔχομεν τὸν τοῦ Εὐριπίδου Κύκλωπα, ἐνθα μόνος ὁ Ὀδυσσεὺς διατηρεῖ πᾶσαν ὄσσην μεγαλοφυΐαν ἀπέδωκεν αὐτῷ ὁ Ὀμηρος, καὶ ὅπερ παρατηρητέον (λέγει ὁ Κ. Πατῖνος), ἄγει πάντοτε τὸν λόγον ὡς ἥρωας τραγικὸς, καὶ τοὶ κοινωνοῦν μετὰ τοσοῦτων βωμολόχων.

Ἄδιάφορον τὸ γινῶναι ἂν ἡ ἀρχαία κωμωδία ὑπῆρξεν ἀπομίμησις τὸ πρῶτον ἢ ἀνάπτυξις τοῦ σατυρικοῦ δράματος· τοῦθ' ὅπερ πασίδηλόν ἐστι, καὶ αὕτη ἐνεπνεύσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος. Ἐπίχαρμος, ὁ πρῶτος ἴσως δημιουργὸς αὐτῆς, ἠρύσθη τὰς ὑποθέσεις αὐτοῦ ἐκ τῆς μυθολογίας. Ἀπαλλαττόμενος τοῦ μικροῦ σατύρου, καθὼς λίαν ἀφελοῦς καὶ διὰ τὴν κομψότητά του ἀνεπιδέκτου ὑπερβολικοῦ κακισμοῦ, εὔρε μέσον δηκτικώτερον πρὸς τὸ ἐμπαίζειν τοὺς θεοὺς—κατεγράσθη τὸν ἐλαφρὸν τοῦ Ὀμήρου χλευασμὸν καὶ οὕτω ἐπορίσθη ἐκ τοῦ Ὀλύμπου ὀλόκληρον σειρὰν χυδαίων γελοιογραφιῶν. Τοῦτο ἦν ἴσον τῇ ἀρνησιθείᾳ ἢ τῷ συγγέειν τοὺς θεοὺς τοῖς στοιχείοις τῆς φύσεως· καὶ τὸ συμπέρασμα τοῦτο δὲν διέφυγε τῆς τοῦ κοινοῦ προσοχῆς. «Ὁ Ἐπίχαρμος, λέγει τις παρὰ Μενάνδρῳ, »δι᾿ ἰσχυρίζεται ὅτι θεοὶ εἰσιν ἀπλῶς ὁ ἄνεμος, τὸ ὕδωρ, ἡ γῆ, ὁ ἥλιος, τὸ πῦρ, οἱ ἀστέρες· τὸ κατ' ἐμὲ πάντοτε ὑπέθεσα ὅτι δι' ἡμᾶς ἀγαθοὶ καὶ πραγματικοὶ θεοὶ εἰσιν ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἀργυρὸς· »ἅπαξ ἐγκατέστησας τούτους ὑπὸ τὴν στέγην σου, ζήτησον ὅ,τι »θέλης· τὰ πάντα ἀπολαύεις, κτήματα ἐν τῷ ἀγρῷ, κτήματα ἐν τῇ

» πόλει, θεράποντας, κειμήλια, φίλους αγαθούς, δικαστὰς προσωπο-
» λήπτας, μάρτυρας πρὸς ὄρκον ἐτοίμους, τὰ πάντα· χρήματαμόνον,
» καὶ αὐτοὶ οἱ θεοὶ γίνονται ὑποχείριοί σου.» Τοιαῦται ἦσαν τῆς κω-
μωδίας αἱ συνέπειαι, τοιαῦτα τὰ ἀτοπήματα· ἀλλὰ τί ; διότι αἱ ὁδοὶ
τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος πλήθουσι κρημνῶν καὶ βεράθρων δὲν
πρέπει νὰ προβῶμεν ; Ἡ κωμωδία, ἐκ πρώτης ἀρχῆς, κατελέγετο
ταῖς τῷ λαῷ προσομηλοῦσαις φωναῖς· ὁ Ἐμπεδοκλῆς, σύγχρονος τοῦ
Ἐπιχάρμου, ταῦτά ὡς ἔγγιστα ἔλεγε φιλοσοφῶν, ἠρμήνευε τοὺς
θεοὺς διὰ τῆς φύσεως, ἡ Ἦρα δι' αὐτὸν ἦτον ἡ γῆ, ὁ Πλούτων ὁ
ἄηρ καὶ ἐφεξῆς· καὶ ἦν μὲν ἡ μέθοδος αὕτη ἰχνογράφημα ἀπλοῦν
συστημάτων βραχυθίων καὶ τῶν ὁπίων οὐδ' ἶχνος ἔμελλε νὰ περι-
σωθῆ, ἀλλ' οὕτω πως ἐτίθεντο τὰ θεμέλια τῆς ἐπιστημονικῆς με-
θόδου καὶ οὕτω πως τούλάχιστον ἤρχισεν ἀποσκορακίζομένη ἡ μυ-
θολογία, ὁ φραγμὸς οὗτος πάσης διόδου.

Ἡ ἀρχαία κωμωδία ἐπὶ μακρὸν ἐβάδιζε κατὰ πόδας τοῦ Ἐμπεδο-
κλέους· καὶ τοι δὲ βράδιον ὁ ἄνθρωπος, ὅστις τὸ πρῶτον παρίστατο
ἐν αὐτῇ ὡς πρόπωπον ἐπουσιῶδες, προὔχῳρει καταλαμβάνων ἐπὶ
μᾶλλον καὶ μᾶλλον θέσιν διαπρεπῆ, ἀλλὰ μὴν ἡ μυθολογία ὡς επι-
τοπολὺ κατεῖχε τὰ πρωτεῖα. Οὕτω παρ' Ἀριστοφάνει οὐδαμοῦ εὔρη-
ται ἐλλείπουσα ἡ ὀρησκευτικὴ κριτικὴ. Καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀκράτως
πολιτικοῖς δράμασιν αὐτοῦ εὔρηνται βέλη, ἀστεῖσμοι, σκηναὶ πολ-
λάκις ὀλόκληροι καθαπτόμεναι τῶν θεῶν· τὰ μαντεῖα, καὶ τοι παν-
τοδύναμα ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, κατηγοροῦνται ἐπὶ ἀπάτῃ ἀπα-
ραλλάκτως ὡς οἱ ῥαδιοῦργοι· καὶ πρὸς τοῦτο πλάττει ὁ, τι ἂν δόξη
αὐτῷ ὁ ποιητὴς, παρωδεῖ τὴν καθιερωμένην ἀσάφειαν καὶ τὴν ἐπι-
τηδεῖαν αὐτῶν ἀμφιλογίαν, παριστᾷ αὐτὰ ὑπηρετοῦντα τὰς μᾶλλον
χαμπερεῖς καὶ μᾶλλον οὐτιδανὰς διαθέσεις τοῦ λαοῦ. Ὁ Ἑρμῆς, ὁ
Βάκχος, ὁ Ἡρακλῆς, ὁ Ποσειδῶν, ὁ Ζεὺς αὐτὸς, πάντες μικροὶ τε
καὶ μεγάλοι οἱ τοῦ Ὀλύμπου κάτοικοι εἰσάγονται ἐπὶ σκηναῖς διηνε-
κῶς ὑπὸ τοὺς χυδαιότερους χαρακτηῖρας—φιλοκερδεῖς, περιφρονη-
νητέοι, ὑποδέεστεροι καὶ αὐτῶν τῶν μᾶλλον ἐκπεφραλισμένων θνη-
τῶν. Ἡ περὶ τὸ καθάπτεσθαι τὸ λῆμα τοῦ ποιητοῦ διαφαίνεται κατ'
ἐξοχὴν ἐν Ὀρνεσιν. Οἱ σχολιασταὶ τοῦ δράματος τούτου ἀνέδρα-
μον πολὺ μακρὰν καὶ κατέφυγον εἰς ἐρμηνείας ἀνυποστάτους, ἀσα-
φεῖς, ἀσυμβιβάστους· καὶ ὁμως οὐδὲν ἀπλῶστερον ἢ το εὔρεῖν τὴν

τούτου σημασίαν, ἀρκεῖ τὸ ζητῆσαι ταύτην εἰς τὴν γενικὴν σημασίαν τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας. Τὸ δράμα τοῦτο, εἴπερ τι καὶ ἄλλο τῶν τοῦ Ἀριστοφάνους, ἔχει ἐνότητά πράξεως· τὰ λοιπὰ δὲν περιέχουσιν εἰμῆ εἰκόνας ἀσυναρτήτους, μόλις πως πρὸς ἀλλήλας συνδεδεμένας· τοῦτο ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους βαδίζει πρὸς τὸν σκοπὸν. Ὅντως δὲ φέρε ἴδωμεν περὶ τίνος ὁ λόγος. Πρόκειται περὶ τοῦ οἰκοδομησαί πόλιν νέαν, ἀπηλλαγμένην τῆς ἀβελτηρίας καὶ τῶν δυσχερειῶν, αἷς πλουτοῦσιν αἱ ὑπάρχουσαι, εἰδὸς τι οὐτοπίας, οἷά ἐστιν ἢ τῶν φιλοσόφων, ἀλλὰ κατὰ μείζονα λόγον φαιδράς. Ὁ Πεισθέταιρος, ἀηδιάσας τὸν θόρυβον καὶ τὰς καταχρήσεις τῶν Ἀθηναίων, ἀπέρχεται εἰς τὴν τῶν ὀρνίθων χώραν καὶ παραινεῖ αὐτοὺς νὰ οἰκοδομήσωσι πόλιν ἐναέριον ἐπὶ ὄλως νέαις βάσεισι θρησκευτικαῖς τε καὶ πολιτικαῖς, καὶ πείθει αὐτοὺς ὅτι οὕτως ἀπαλλαγθήσονται τῶν θεῶν καὶ μάλιστα ἀντικαταστήσουσιν αὐτοὺς. Ἡ ὑπόθεσις, σαφῶς καὶ εὐκρινῶς διαγεγραμμένη, περιλαμβάνει νέαν τινα θεογονίαν, συρραφεῖσαν ἐπὶ σκοπῷ τοῦ παρωδῆσαι χαριέντως τὴν Ἡσιόδειον καὶ ἐρμηνεῦσαι ταύτην σαφέστερον ἐν ὕμνῳ θαυμασίῳ τὴν τε εἰρωνείαν καὶ τὸν λυρισμὸν. Οἰκοδομηθείσης τῆς πόλεως, αἱ καταχρήσεις τῶν Ἀθηναίων ἐν πομπῇ παραγίνονται ζητοῦσαι ὑποδοχὴν· ποιηταὶ ἀπαγγέλλοντες ἐμφαντικὸς διθυράμβους, ἱερεῖς ἵνα καθαγιάσωσι τὴν πόλιν, χρησμολόγοι φέροντες χρησμούς, συκοφάνται, ἐπίσκοποι, ψηφισματογράφοι, τοὺς ὁποίους ἀνεξαιρέτως ἀποβάλλει ὁ Πεισθέταιρος· ἀλλ' οἱ θεοί; οἱ θεοὶ ὤλοντο καὶ ὁ Ὀλυμπος ἀλίσκεται λιμῷ. Ἡ κνίσσα τῶν ἱερέων δὲν τρέφει τούτους; ἀλλὰ τὴν κνίσσαν παρεμποδίζει ἢ τῶν ὀρνίθων πόλις, καταλαβοῦσα τὸν ἀέρα καὶ διατέμνουσα τὴν ἀνοδὸν. Προμηθεὺς, ὁ ἀρχαῖος οὗτος τοῦ Διὸς ἐχθρὸς, ἐπιδεξίως διαφυγὼν τοῦ οὐρανοῦ, ἔρχεται ἀγγέλλων τὰ αἴσια τοῖς ὀρνισιν. Πρῶτοι οἱ νεωστὶ καταταχθέντες εἰς τὸν Ὀλυμπον θεοὶ τῆς Θράκης, ἀδηφαγοῦντες καθὸ βάρβαροι, ἀπειλοῦσι κεκριγότες ἐπιστρατεῖαν κατὰ Διὸς—πεινώσιν οἱ ἄθλιοι! Καρτερεῖτε, προτρέπει λέγων ὁ Προμηθεὺς, καρτερεῖτε καὶ μὴ σπένδεσθε, ἐὰν μὴ οἱ θεοὶ ἔκδοτοι παραδοθῶσιν εἰς χεῖρας ὑμῶν· μὴ διαλλαχθῆτε εἰμῆ ἐπὶ ἄροις αὐστηροῖς· ὁ Ζεὺς νὰ παραδώσῃ τὰ σκῆπτρον καὶ τὸν κερραυτὸν τῷ Πεισθεταίρῳ καὶ πρὸς ταῦτα γυναῖκα τὴν Βασίλειαν. Πᾶς τις ἐν τῷ δράματι τούτῳ, καὶ τοι ὑπὸ ἄλλην μορφήν, διορᾷ

τὸν ἀρχαῖον μῦθον τοῦ Προμηθέως, ὑπεξαιρέσαντος οὐρανόθεν τὸ πῦρ ἐπ' ἀγαθῶ τῶν ἀνθρώπων. Καὶ ὄντως δὲ τὸ δρᾶμα λήγει δι' ὕμνου φαιδροῦ τῷ ὕμναίῳ καὶ εἰς τιμὴν τοῦ Πεισθεταίρου, ἀφελόντος τοῖς θεοῖς τὴν ἡγεμονίαν καὶ γῆμαντος τὴν Βασιλείαν. Μωρολογία ἐστὶ τοῦτο ; Ἡ κωμωδία αὕτη ἐγγράφη ἀσκόπως ; Οὐδὲν τούτου σαφέστερον. Τὸ ἀμυχανεῖν μὲν περὶ τοῦ πῶς οἱ Ἀθηναῖοι, πῶς ὁ Ἄρειος πάγος ἠνέχθησαν τὴν ἀλληγορίαν ταύτην, συγγνωστόν· διότι ἀμοιροῦμεν ἴσως εἰσέτι ἐντελοῦς γνώσεως περὶ τοῦ πνεύματος τῶν διαφόρων νοητικῶν κλάσεων ἐν Ἀθήναις, ἀγνοοῦμεν πόθεν ἐπηρεαζόμεναι ἐλάμβανον τοιάνδε ἢ τοιάνδε τὴν τροπὴν αἰ διαθέσεις τῆς ἡμέρας, τίς ὁ ὑποθάλπων τὸ ἀνεκτικὸν πνεῦμα· ἀλλὰ τὸ ἀμφιλογίας ἀνεπίδεκτον ἐστὶν ἡ σημασία τῶν Ὁρνήθων, κωμωδίας κατὰ πάντα λόγον μοναδικῆς ὡς πρὸς τὸ εἶδος, καὶ τῆς ὁποίας, κατ' ἐξαιρέσειν, τὰ μέρη ἀποτελοῦσιν ἕλον τι συνεχές, ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἀρχῇ συγκεφαλαιούμενον.

Ἐν τούτοις, ὡς προέφημεν, ὁ ἄνθρωπος κατέλαβεν ἐν τῇ κωμωδίᾳ χώραν οὐ μικρὰν, ὅπερ θεωρητέον ὡς πρόοδος φέρουσα ἐγγὺς τῆς τελευταίας καὶ ὀριστικῆς αὐτοῦ μεταμορφώσεως τὸ κωμικὸν δρᾶμα. Καὶ ὅμως ἡ κωμωδία ἀπεῖχεν εἰσέτι τοῦ εἰκονίζεσθαι τὰ καθέκαστα τοῦ ἀνθρώπου, ἀτομικῶς θεωρουμένου, τὸν ἰδιωτικὸν αὐτοῦ βίον, τὰ πάθη, τὰ σφάλματα, τὰς ἰδιοτροπίας, ἅτινα ἀναπόσπαστα αὐτοῦ διατελοῦσιν ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ· πρὶν ἢ φθάσῃ μέχρι τοσοῦτου, ὥφειλε νὰ ἐπιληφθῇ τοῦ δημοσίου βίου, τοῦθ' ὅπερ λογικῶς ἀπέβαινε καὶ ἐπάναγκες τοῖς Ἕλλησι· διότι, ἀφ' ἧς ὁ μὲν Περικλῆς ἐχάλασε τοὺς χαλινούς τῆς δημοκρασίας, ἡ δ' ἔκθασις ἐνὸς μεγάλου πολέμου ἐξηρτᾶτο ἐκ τῶν ἀποφάσεων τοῦ λαοῦ, ἡ πολιτικὴ κατέστη τῆς ἐποχῆς τὸ πνεῦμα, ἡ ζωὴ, καὶ τὸ τέρμα τῶν τότε· καὶ λοιπὸν ἡ κωμωδία ἐν πρώτοις πολεμεῖ τὰ πρὸ ποδῶν αὐτῆς κείμενα, πολεμεῖ τὰ θερέμενα καὶ κινούμενα ἐν τῇ ἀγορᾷ, ἐνθα ἤγοντο αἱ ψηφοφορίαι, καὶ τὰ ἐν ταῖς στοαῖς, ἐνθα αἱ διατριβαὶ ἐν διαλόγῳ καὶ συζητήσῃ—ἐπέχει δηλαδὴ τόπον βήματος· καὶ πραγματικῶς, » ἀφαιρουμένου τοῦ χοροῦ, τῆς μουσικῆς καὶ τοῦ διθυράμβου ἐκ τῆς » κωμωδίας, κατὰ τὸ λέγειν τοῦ Πλάτωνος, (α) τί ὑπολείπεται τῷ

(α) Σωκ. Φέρε δὴ, εἴ τις περιέλοιτο τῆς ποιήσεως πάσης τὸ τε μέλος καὶ τὸν ῥυθμὸν καὶ τὸ μέτρον, ἄλλο τι ἢ λόγος γίνονται τὸ λειπόμενον ;—Καλ. Ἀνάγκη.—Σωκ. Οὐκ οὖν

»κωμικῶ ποιητῆ, εἰμὴ ἡ στωμυλία τοῦ πολιτικοῦ ρήτορος, ἄγοντος
 »ἀπὸ σκηνης τὸν δῆμον ;» ἀλλὰ καίπερ τοιαύτης οὔσης τῆς κω-
 μωδίας : ἀλλ' ἡ κατὰ τινὰ τρόπον ρητορικὴ καὶ ὡς ἀπὸ βήματος
 λαλοῦσα κωμωδία αὕτη δὲν περιεῖχε καὶ τι πλεόν, ὅπερ ἀφ' ἑαυτοῦ
 ἀνεδίδετο, ἀπαρτιζόμενον καὶ ὠριμαζόμενον, δυνάμει τῆς ἐσωτε-
 ρικῆς δυνάμεως τῆς τέχνης ; Ναι, καὶ τὰ ἴχνη τούτου διαφαίνονται
 μέσω τῶν ἀπλῶν ἐκείνων γραμμῶν, τῶν φορτικῶν ἐκείνων χαρα-
 κτήρων—ὁ ιδιώτης παρεισάγεται καὶ βαθμηδὸν ἐξέρχεται εἰς φῶς
 μεταξύ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν.

Ἐρρέθη, καὶ δικαίως, ὅτι ὁ Ἄριστοφάνης ἐπλαττε προσωποῖσεις
 μᾶλλον ἢ χαρακτῆρας· σύμφημι, ἀλλ' αἱ προσωποποιήσεις αὗται
 πνέουσι ζωῆς, καὶ ἐπομένως ἔχουσί τι χαρακτηριστικόν· μάλιστα
 ἔστιν ὅτε παρ' αὐτῷ τὰ πρόσωπά εἰσιν αὐτόχρημα χαρακτῆρων δια-
 γραφαί, εὔρηνται σκηναί, αἵτινες καὶ εἰς τὴν τοῦ Μενάνδρου κω-
 μωδίαν παρενειρόμεναι δὲν ἤθελον φανῆ ἀνοίκειοι. Ὁ Νικίας καὶ ὁ
 Δημοσθένης, εἰ καὶ εἰς ἄκρον φορτικοί, ἐν τούτοις εἰκονίζουσι δύο
 χαρακτῆρας ἐκ διαμέτρου ἀντικειμένους· ὁ Χρεμύλος, ἐν ἀκαρεῖ
 πλοῦτων, καὶ ὁ τούτου φίλος Βλεψίδημος, μὴ πιστεύων ὅτι καὶ διὰ
 τιμίων μέσων κτᾶται ταχέως ὁ πλοῦτος, διδάσκουσι σκηναῖς ἀληθοῦς
 κωμωδίας, καθ' ὅλην τὴν σημερινὴν σημασίαν τῆς λέξεως· πλὴν
 τούτων καὶ ἄλλα ἔχει τις νὰ ὑποδείξῃ ἴχνη τῆς βαθμιαίας μεταβά-
 σεως τοῦ δράματος. Καὶ πῶς ἄλλως ἐδύνατο γενέσθαι ; Τὸ δρᾶμα,
 δι' αὐτὸ τοῦτο ὅτι δρᾶμά ἐστι, περιέχει ἐξ ἀνάγκης διαγράμματα
 χαρακτῆρων, εἰκόνας πραγματικὰς· διότι τὰ πρόσωπα, ἔστωσαν καὶ
 ἀλληγορικά, ἀδύνατον νὰ παρασταθῶσιν ἐπὶ σκηνης δρῶντα, ἂν μὴ
 ἔχῃ ἕκαστον ἴδιον πνεῦμα καὶ θέλησιν ἰδίαν, διακρίνουσαν καὶ αἰτιο-
 λογοῦσαν τὰς πράξεις αὐτῶν. Καὶ λοιπὸν ἀπορίας ἄξιον ἦν, ἂν δὲν
 ὑπεξέφευγον τῆς γραφίδος τῶν γονίμων καὶ ὀξέων ἐκείνων νοῶν
 ἀβρότερά τινὰ χαρακτηριστικὰ, ὑπογράμματά τινὰ γνήσια καὶ ποιη-
 τικὰ ἅμα τοῦ κοινοῦ βίου, ἐκ τῶν πραγμάτων εἰλημμένα, καὶ ἂν οἱ
 νοήμονες θεαταὶ ἀπειχον τοῦ ἐπευφημεῖν τὰ πρῶτα ταῦτα σημεῖα
 τοῦ κωμοφορουμένου νέου εἶδους, εἰς τὸ ὅποσον ἐπὶ μᾶλλον ἐνδιεφέ-

πρὸς πολὺν ὄχλον καὶ δῆμον οὔτοι λέγονται οἱ λόγοι ;—Καλ. Φημί.—Σωκ. Δημηγορία ἄρα τίς
 ἔστιν ἡ ποιητικὴ.—Καλ. Φαίνεται.—Σωκ. Οὐκοῦν ῥητορικὴ δημηγορία ἂν εἴη· ἢ οὐ ῥητο-
 ρεῖν δοκοῦσί σοι οἱ ποιηταὶ ἐν τοῖς θεάτροις ;—Καλ. Ἐμοιγε. (Πλάτων, Γοργίας.)

ρετο τὸ πνεῦμα αὐτῶν, ὠριμασθὲν ἐν θεωρίαις. Ἄφ' ἐτέρου αἱ ἐπευφημίαι αὐται διηρέθιζον τὰ πράγματα καὶ οὕτω πως ἡ κωμωδία ἀνεπαισθήτως εἰσῆρχετο εἰς στάδιον νέον, ἐν ᾧ τὸ ἀρχαῖον, ἐν συγκρίσει, ἀπέβαλλε τὰ θέλητρα.

Ἄν τότε ἤρχετο εἰς τὸν κόσμον νέος τις ἄνθρωπος, μεγαλοφυῆς τι ὃν ἂν ἔβλεπε τότε τὸ φῶς ἐν μέσῳ τῆς ἀρτιγεννητοῦ γενεᾶς : δὲν ἤθελεν ἐκπλαγῆ πρὸς ὅσα ἐλείποντο αὐτῷ νὰ πράξῃ ; Κόσμος ὀλόκληρος, τέως διατετειχισμένος τῷ ἰδιωτικῷ βίῳ, ἦν ἔτοιμος νὰ ἐκθέσῃ ἐπὶ σκηνῆς τὰς ἀπορρήτους αὐτοῦ μωρίας, τὰς δυστροπίας, τὰς προλήψεις, τοὺς ἐγωϊστικούς αὐτοῦ ὑπολογισμούς, τὰς ἀνακολουθίας, τὰς ἀπάτας εἰς τὰς ὁποίας διέκειτο. Ἐκτοτε ἴσως ὁ Θεόφραστος, εἰς γωνίαν τινα καθήμενος καὶ τοῦ χρόνου προηγούμενος, ἐσκιέγραφε πινακοθήκην ὀλόκληρον, ἐσημείου τὰς χειρονομίας, τὸ βάδισμα, τὴν διαγωγὴν ἐκάστου σχετικῶς πρὸς τὸ ἐπάγγελμα, τὴν περιουσίαν, τὴν ἰδιοσυγκρασίαν, τὰ ἤθη, τὰ συμφέροντα. Νέα τις ἐγεννᾶτο φιλοσοφία, φιλοσοφία ἔμφυχος, ἐνεργός, ἐνσαρκωμένη εἰς τοὺς ἀπατεῶνας, εἰς τοὺς κόλακας, εἰς τοὺς ἐρωτιῶντας νεανίας, εἰς τοὺς γέροντας φιλαργύρους, τοὺς δεισιδαίμονας, τοὺς ἀλαζόνας, τοὺς ὑποκριτὰς, οἵτινες τέως ἀμέριμνοι περιήγοντο, μηδεμίαν ἐπίκρισιν φοβούμενοι, καὶ οἵτινες ἐγγὺς ἦσαν τοῦ ἰδεῖν τὸ ἠθικὸν αὐτῶν εἶναι ἐκτεθειμένον παρῆρησία τοῦ πλήθους. Ἡ κωμωδία τῶν ἰδιωτικῶν ἠθῶν, ἰδοῦ τι ἔμελλε νὰ ἔλθῃ εἰς φῶς, ἰδοῦ τί ἀνεφύετο σποράδην παρ' Ἀριστοφάνει· αἱ προσωποποιήσεις ἤθελον νὰ γίνωσι πρόσωπα· τὸ τῆς φιλοσοφίας γινῶθι σαυτὸν, τὸ γνωμικὸν ἐκεῖνο, ὅπερ, ὅταν πρῶτον ἐβρέθη, ὡς φῶς αἰφνήδιον ἤστραψεν ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς σχολείοις, ἤθελε τελοσπάντων, ἀφ' οὗ μυρίας συνέλεξε παρατηρήσεις, νὰ ἐμφυχώσῃ καὶ διαδώσῃ αὐτὰς ὑπὸ δραματικὴν μορφήν. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο καθίστατο ἀναγκαία μία ἐπανάστασις, ἵνα δι' αὐτῆς ἀποβληθῇ τοῦ θεάτρου ἡ πολιτικὴ — καὶ ἡ ἐπανάστασις αὕτη ἐπῆλθεν ἐπὶ τῶν τριάκοντα τυράννων, εὐθύς δ' ἔπειτα στάδιον εὐρὺ ἠνεύχθη εἰς τὴν μέσσην καλουμένην κωμωδίαν, καὶ μετὰ ταῦτα εἰς τὴν νέαν, ὣν ἡ μὲν ὑπῆρξε τὸ ψηλάφισμα οὕτως εἰπεῖν, ἡ δὲ ἡ τελειοποίησις τοῦ εἶδους παρ' Ἑλλήσι.

[ἔπεται.]